

bencil duyguların yenilmesi yönünde gösterilen çabaları da şecaat olarak değerlendirmiştir. Gösterilen cesaret ve kahramanlıkların erdem sayılabilmesi için benlik davası, hâkimiyet tutkusu, çıkar sağlama arzusu gibi ahlâk dışı amaçlar güdülmeyip kin, kıskançlık, riya gibi kötü duyguların etkisinden kalınmadan dinî ve insanî değerlerin korunması, haksızlıkların önlenmesi gibi üstün amaçlara yönelmek gerektiğini belirtmişlerdir. Nitekim İbn Hazm şecaati "bir kimsenin dinini ve ailesini, baskı altında kalmış komşusunu, kendisine sığınan, malı ve onuru saldırıya uğramış bir mağduru haksızlık edenlere karşı ölümü göze alarak savunması" şeklinde tanımlar (*el-Ahlâk ve's-siyer*, s. 59; ayrıca bk. Râgıb el-İsfahânî, s. 328-329). İbn Miskeveyh'e göre dışarıdan bakıldığında cesurca görünen her iş onu yapanın şecaat ehli olduğunu göstermez. Bu tür işlerin arkasında bulunabilecek farklı etkenleri sıralayan İbn Miskeveyh yalnız erdemden dolayı sergilenen kahramanlıkların şecaat değeri taşıyacağını belirtir. Zira erdeme saygısı olan gerçek şecaat sahibi bir kimse yüksek amaçlar uğruna şerefli bir ölümü çirkin bir yaşayışa tercih eder; özellikle dini, inançları, namusu ve ülkesi gibi değerlerini savunmaktan büyük haz duyarak iyilik ve hakikat için ölümü göze alır, bu uğurda karşılaşacağı her türlü sıkıntıya sabreder. İbn Miskeveyh, bu şekildeki bir şecaat erdemine en çok hükümdarların ve dini yaşatma sorumluluğu taşıyanların sahip olması gerektiğini belirtir (*Tehzibü'l-ahlâk*, s. 103-106). Ahlâk kitaplarında sıralanan ve şecaatten doğan diğer erdemler gerek sayı gerekse adlandırma bakımından çeşitlilik gösterir. Gazzâlî'nin *Mizânü'l-'amel*'inde (s. 71) bu erdemler şöylece sıralanır: Kerem, necdet, şehâmet, nefse hâkimiyet, dayanıklılık, hilim, sebat, öfkensini yenme, vakar, sevgi (krş. a.g.e., a.y.; İbn Miskeveyh, s. 42-43; Kınalızâde Ali Efendi, I, 57-59).

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, "şca" md.; *Müsned*, IV, 397, 405; VI, 20-22; Buhârî, "Cihâd", 24; Eflâtun, *Devlet* (trc. Sabahattin Eyüboğlu – M. Ali Cimcoz), İstanbul 1985, IV, 435^b-444^c; Aristoteles [Aristo], *'İlmü'l-ahlâk* (trc. Ahmed Lutfi es-Seyyid), İstanbul 1343/1924, II, 2.6-8, 14, 6.9-12, 7.10; Kindî, *Resâ'il*, I, 177-179; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXVI, 104; Ebû Bekir er-Râzî, *Resâ'il felsefiyye* (nşr. P. Kraus), Kahire 1939, s. 27-28; İbn Miskeveyh, *Tehzibü'l-ahlâk* (nşr. İbnü'l-Hatîb), Kahire 1398, s. 38, 40, 42-43, 48, 103-106; Mâverî, *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn* (nşr. Mustafa es-Sekkâ), Beyrut 1978, s. 244-245, 248-249; İbn Hazm, *el-Ahlâk ve's-siyer*, Beyrut 1405/1985, s. 32, 59; Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakâti's-seb'a*, Beyrut, ts. (Mektebetü dâri'l-

beyân), s. 112; Râgıb el-İsfahânî, *ez-Zer'â ilâ mekârimü's-şer'â* (nşr. Ebü'l-Yezîd el-Acemî), Kahire 1405/1985, s. 111-112, 328-329, 342-346; Gazzâlî, *İhyâ'*, III, 53-60, 66, 176; a.mlf., *Mizânü'l-'amel*, Beyrut 1407/1986, s. 64-67, 71, 97; İbn Haldûn, *Mukaddime*, Beyrut 1402/1982, s. 125; Kınalızâde Ali Efendi, *Ahlâk-ı Alâî*, Bulak 1248, I, 57-59; T. Izutsu, *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar* (trc. Selahattin Ayaz), İstanbul 1991, s. 122-126; Nevâl Kerim Zerzûr, *Mu'cemü elfâzi'l-kiyemî'l-ahlâkiyye ve tetavvürühâ ed-delâli*, Beyrut 2001, s. 53-84; T. H. Weir, "Câhiliye", *İA*, III, 12.

MUSTAFA ÇAĞRICI

ŞECCE

(الشجعة)

Yüze ve başa yönelik yaralamalar anlamında fıkıh terimi (bk. CİRÂH).

ŞECERE

(bk. AĞAÇ).

ŞECERE

(الشجرة)

Sözlükte "ağaç" anlamına gelen şecere kelimesinin kökü şucûr "bağlamak, ihtilâfa düşmek" mânasındadır. Ağaca şecer denmesinin sebebi bazı dallarının birbirine girmesidir. Kelime Kur'an-ı Kerim'de "ağaç, bitki" anlamında birçok defa geçmektedir (bk. M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "şcr" md.). Bir kişinin, bir ailenin kökü durumunda olan en uzak atalardan başlayarak gövde ve dallar konumundaki babaları ve onların çocuklarını gösteren ağaç şeklinde şematik çizime şecere denir. Ayrıca soy ağacı, soy kütüğü, ensab kütüğü, nesepnâme, silsilenâme kelimeleri de bu anlamda kullanılmaktadır. Türkler'de, İranlılar'da, Hint ve Arap geleneğinde şecere tesbitine büyük önem verilmiş, soylu bir aileden gelmek toplumsal üstünlük ve ayrıcalık kabul edilmiştir. Özellikle yönetici kesimin nesebinin ortaya konması ayrı bir önem taşırdı. Ebûlğazi Bahadır Han, Türkler'in soy kütüğüyle ilgili yazdığı esere *Şecere-i Terâkime* adını vermiştir. Osmanlılar'ın şeceresine dair çeşitli kitaplar kaleme alınmıştır. Bayatî Hasan b. Mahmûd'un *Câm-ı Cem-âyin*'i (*Silsilenâme-i Selâtin-i Osmâniyye*) bunlardan biridir.

Şecere tesbiti kadim bir gelenektir. Ahd-i Atîk'in bazı bölümlerinde bu konuya temas edilmiştir. Tekvîn kitabının 5. bölümü, "Âdem zürriyetlerinin kitabı budur" cümlesiyle başlar ve Nûh'un üç oğlunun

adıyla sona erer (Tekvîn, 5/1-32). Aynı kitabın 10. bölümü Nûh oğullarının zürriyetiyle alâkalıdır. Daha sonra I. Tarihler bölümünde yahudi ırkının şeceresi ortaya konmaya çalışılır. Ahd-i Atîk'in çeşitli yerlerinde geçen "nesep yazısı" (I. Tarihler, 4/33), "neseplerine göre yazılma" (sayılma) (I. Tarihler 5/17; 7/9, 40; 9/1, 22) ifadeleri şecere tesbiti geleneğiyle ilgilidir. Ahd-i Cedîd'in Türkçe tercümesinde "genealogy" kelimesi "nesepnâme" olarak çevrilmiştir (Timoteos'a Birinci Mektup, 1/4; Titus'a Mektup 3/9). Matta İncil'i'nin baş tarafında İsa Mesih'in şeceresinden "nesebinin kitabı" diye söz edilmektedir.

Hz. Peygamber'in, şeceresi Hz. İbrâhim'in oğlu Hz. İsmâil'in soyundan gelen yirmi birinci göbekten atası Adnân'a kadar bilinmektedir (*DİA*, XXX, 408). Hz. Peygamber, Allah Teâlâ'nın İsmâil oğullarından Kinâne'yi, Kinâne'den Kureys'i, ondan Benî Hâşim'i, Benî Hâşim'in de kendisini seçtiğini belirterek şeceresinin temizliğine işaret etmiştir (Müslim, "Fezâ'il", 1). Resûl-i Ekrem'in soyu torunları Hz. Hasan ve Hüseyin'le devam etmiş, şecere geleneği sonraları daha çok onların soyundan gelen seyyid ve şeriflerin köklerini ispat için önemli olmuştur. Resûlullah'ın şeceresine dair yazılan müstakil eserlerde onun ataları, eşleri, çocukları, torunları, amcaları, amca çocukları, halaları, hala çocukları, dayıları, sütannesinin yanı sıra hizmetçileri, silâhları, hayvanları ve eşyaları hakkında bilgiler yer almaktadır (İbnü'l-Mibred, s. 31 vd.). Şecere ile aynı anlamda kullanılan silsile kelimesi, başlangıçta daha çok bir hadisin kesintisiz Hz. Peygamber'e ulaştığını gösteren senedi ifade ediyordu. Tasavvufta silsile "bir tarikat mensubunun bağlı olduğu şeyhler vasıtasıyla Hz. Peygamber'e ulaşan zinciri" anlamındadır (bk. SİLSİLE). Silsile geleneği ayrıca fıkıh, kelâm, kıraat gibi ilim dallarında, hat ve mûsiki gibi güzel sanatlar alanında ve değişik meslek gruplarında görülmektedir. Fütüvvet kurumunda ahî şecerenâmeleri bir meslek ve sanat adına düzenlenir ve ahînin diploması yerine geçerdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "şcr" md.; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 1-4; Belâzürî, *Ensâb*, I, 3-4; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 260; Kalkaşendî, *Şubhu'l-'â'sâ* (Semseddin), XII, 231; İbnü'l-Mibred, *eş-Şeceretü'n-nebeviyye fi nesebi hayri'l-beviyye* (nşr. Muhyiddin Dîb Müstû), Dimaşk-Beyrut 1414/1994, s. 31 vd.; Mehmet Ali Hacıgökmen, "Ahî Şecere-nâmelerinin Tarihî Temeli ve Yazılış Sebepleri", *Sû İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 23, Konya 2007, s. 107 vd.; Pakalın, III, 226, 227, 314; Mustafa Fayda, "Muhammed", *DİA*, XXX, 408.

NEBİ BOZKURT